

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 kwietnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Grubba (przewodniczący)

SSN Jarosław Matras

SSN Paweł Wiliński (sprawozdawca)

Protokolant Agnieszka Niewiadomska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Marka Zajkowskiego,

w sprawie **Z. B.**

wnoskodawcy w przedmiocie zadośćuczynienia

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 24 kwietnia 2025 r.,

kasacji wniesionej przez pełnomocnika wnoskodawcy

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku

z dnia 17 kwietnia 2024 r., sygn. akt II AKa 19/24,

zmieniającego wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku

z dnia 25 października 2023 r., sygn. akt III Ko 371/23,

**1. na podstawie art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. uchyla zaskarżony
wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku i przekazuje sprawę
temu Sądowi do ponownego rozpoznania;**

2. zarządza zwrot Z. B. wniesionej opłaty od kasacji.

[J.J.]

Jarosław Matras Jerzy Grubba Paweł Wiliński

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 25 października 2023 r., sygn. akt III Ko 371/23, Sąd Okręgowy w Białymstoku zasądził na podstawie art. 8a ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. z 2018 r. poz.2099) od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy Z. B., kwotę 10.000 zł tytułem zadośćuczynienia z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty, a w pozostałym zakresie oddalił wniosek o zadośćuczynienie.

Po rozpoznaniu apelacji pełnomocnika wnioskodawcy Sąd Apelacyjny w Białymstoku, wyrokiem z dnia 17 kwietnia 2024 r., sygn. akt II AKa 19/24, zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądzoną tytułem zadośćuczynienia kwotę podwyższył do 20.000 złotych z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty, a w pozostałym zakresie zaskarżony wyrok utrzymał w mocy.

Kasację od wyroku Sądu odwoławczego wniosła pełnomocnik wnioskodawcy, zaskarżając wyrok w całości i zarzucając mu:

- „1. rażące naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj. 457 § 3 k.p.k. w zw. z art. 433 § 2 k.p.k., poprzez brak właściwego i rzetelnego rozpoznania wszystkich zarzutów zawartych w apelacji, w sytuacji gdy Sąd II instancji miał bezwzględny obowiązek merytorycznego i należytego rozpoznania wszystkich zarzutów zawartych w apelacji oraz zawartych w niej wniosków, a nie jedynie lakonicznego i zbiorczego ich, a powyższe uchybienie miało istotny wpływ na wynik sprawy, albowiem w przypadku rozpoznania tych zarzutów Sąd II instancji powinien był wydać odmienne orzeczenie poprzez zasądzenie odpowiedniego zadośćuczynienia,
2. rażące naruszenie przepisów postępowania art. 440 k.p.k. w zw. z art. art. 433 § 1 k.p.k. i art. 457 § 3 k.p.k. i art. 167 k.p.k. zw. z art. 193 k.p.k. oraz art.

452 k.p.k. polegające na braku przeprowadzenia czynności dowodowych z urzędu i tym samym przeprowadzeniu kontroli instancyjnej przez Sąd odwoławczy z pominięciem okoliczności utraty zdrowia przez Z. B., co prowadziło do zaniechania przeprowadzenia czynności z urzędu w zakresie przesłuchania Wnioskodawcy i nie zwrócenie się przez Sąd odwoławczy do biegłego z zakresu medycyny sądowej celem oceny okoliczności wymagających wiedzy eksperckiej oraz dokonanie nieprawidłowej kontroli materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie przez Sąd I instancji w tym zakresie, w skutek czego doszło do wydania orzeczenia rażąco niesprawiedliwego wobec Z. B. polegającego na skupieniu się w uzasadnieniu wyroku przez Sąd Odwoławczy na opisie sposobu postępowania Wnioskodawcy, co w konsekwencji prowadziło Sąd Odwoławczy do błędnego przyjęcia, że Pokrzywdzony był represjonowany w sposób wyrządzający niższą krzywdę, podczas gdy prawidłowo przeprowadzony dowód z opinii biegłego w związku ze stwierdzonymi uszczerbkami w obszarze zdrowia psychicznego Pokrzywdzonego, wykazałby że represje stosowane podczas przymusowej służby wojskowej wywołały u Z. B. stan chorobowy i powinny być podstawą do zasądzenia zadośćuczynienia w kwocie wyższej odpowiedniej do skali represji, 3. rażące naruszenie art. 433 § 2 k.p.k. i art. 457 § 3 k.p.k. w zw. art. 410 k.p.k. w zw. art. 8a ust. 1 tzw. ustawy lutowej, polegające na nie odniesieniu się przez Sąd Apelacyjny do zarzutów postawionych przez apelującego, co prowadziło do wadliwej i nieprawidłowej kontroli instancyjnej oraz nienależytego zastosowania przesłanek wskazanych przez ustawodawcę w treści art. 8a ust. 1 ustawy lutowej skutkiem czego Sąd Odwoławczy wadliwie ustosunkował się do argumentacji zawartej w apelacji uznając jej zarzuty w części, podczas gdyby Sąd Odwoławczy prawidłowo zauważył istnienie dowodów potwierdzających wystąpienie wyjątkowych i uciążliwych warunków w jakich, w jakich Z. B. odbywał izolację, nie straciłby z pola widzenia istnienia wyższej skali naruszeń dóbr osobistych Z. B., co prowadzić winno do uwzględnienia zarzutów apelacji w całości.”

Mając na uwadze powyższe, skarżąca wniosła o uchylenie wyroku Sądu odwoławczego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na kasację Prokurator Prokuratury Okręgowej w Białymstoku wniosła o oddalenie kasacji jako oczywiście bezzasadnej.

Na rozprawie kasacyjnej, po ujawnieniu przez Sąd Najwyższy potrzeby dokonania badania wystąpienia bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1 pkt. 2 k.p.k., i dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego, uczestniczący w tej rozprawie prokurator Prokuratury Krajowej wniósł o uznanie, że w sprawie wystąpiła wskazana bezwzględna przyczyna odwoławcza, a w konsekwencji o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja pełnomocnika wnioskodawcy okazała się oczywiście bezzasadna, zaś wobec rozpoznania jej na rozprawie i ujawnienia w ustnych motywach powodów tej oceny odstąpiono od ich pisemnego referowania. Jednocześnie jednak podczas rozpoznawania kasacji Sąd Najwyższy stwierdził z urzędu wystąpienie bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k., związanej z wadliwą obsadą Sądu Apelacyjnego w Białymstoku, która obligowała do uchylenia orzeczenia tego Sądu i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi.

Przypomnieć należy, że zgodnie z pkt. 2 uchwały połączonych Izb Sądu Najwyższego: Cywilnej, Karnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 23 stycznia 2020 r., BSA I-4110-1/20 (OSNK 2020, z. 2 poz. 7) „nienależyta obsada sądu w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. albo sprzeczność w składzie sądu z przepisami prawa w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c. zachodzi także wtedy, gdy w składzie sądu bierze udział osoba powołana na urząd sędziego w sądzie powszechnym albo wojskowym na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej w trybie określonym przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2018 r., poz. 3), jeżeli wadliwość procesu powołania prowadzi, w konkretnych okolicznościach, do naruszenia standardu niezawisłości i bezstronności w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (KPP – skrót SN) oraz art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPC – skrót SN)”. Sąd Najwyższy w tym składzie

podtrzymuje wielokrotnie wyrażany w orzecznictwie pogląd o zachowaniu mocy obowiązującej wskazanej wyżej uchwały (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2021 r., I KZ 29/21, uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2022 r., I KZP 2/22, uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2022 r., III PZP 1/22, oraz m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2023 r., II KB 10/22, z dnia 13 kwietnia 2023 r., III CB 6/23 i z dnia 19 października 2023 r., I ZB 52/22).

Podobne ustalenia co do standardu bezstronności sądu i sędziego oraz znaczenia udziału niekonstytucyjnej Krajowej Rady Sądownictwa w powoływaniu sędziów wynikają także z rozstrzygnięć organów międzynarodowych (zob. wyroki ETPCz: z dnia 22 lipca 2021 r., w sprawie Reczowicz przeciwko Polsce [skarga nr 43447/19]; z dnia 8 listopada 2021 r., Dolińska-Ficek i Ozimek przeciwko Polsce [skargi nr 49868/19 i 57511/19]; z dnia 3 lutego 2022 r., Advance Pharma sp. z o.o. przeciwko Polsce [skarga nr 1469/20]; z dnia 15 marca 2022 r. [Wielka Izba], Grzęda przeciwko Polsce [skarga 43572/18]; z dnia 23 listopada 2023 r., Wałęsa przeciwko Polsce [skarga nr 50849/21]; wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej [TSUE] z dnia 15 lipca 2021 r., C-791/19, Komisja Europejska przeciwko Polsce). Wynika z nich w istocie jednolity model szczególnego testu, pozwalającego na ustalenie czy wady w procesie nominacyjnym konkretnego sędziego prowadzą na gruncie krajowym do stwierdzenia nienależytej obsady sądu w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k., a na gruncie konwencyjnym do uznania, że skład sądu z udziałem tak powołanego sędziego nie stanowi sądu „ustanowionego na mocy ustawy”, o którym mowa w art. 6 ust. 1 EKPC.

W niniejszym postępowaniu przyczyną stwierdzenia wystąpienia bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1 pkt. 2 k.p.k., był fakt zasiadania w składzie Sądu odwoławczego SSA X. Y.. Sąd Najwyższy podziela w tym zakresie stanowisko zajęte we wcześniejszych orzeczeniach Sądu Najwyższego w sprawach o sygn. akt IV KK 579/23, IV KK 470/24 oraz IV KK 432/24, w których przeprowadzono test bezstronności wskazanego sędziego, stwierdzając, że jego wynik jest negatywny, a w konsekwencji, iż doszło do wystąpienia okoliczności wskazanych w art. 439 § 1 pkt. 2 k.p.k. Z tego powodu nie jest konieczne ponowne szczegółowe badanie okoliczności dotyczących wskazanego sędziego, a

wystarczające będzie odwołanie się do ustaleń przedstawionych w powołanych orzeczeniach Sądu Najwyższego i zwrócenie uwagi na najważniejsze okoliczności, wskazujące na postawę sędziego wobec destrukcyjnych dla polskiego wymiaru sprawiedliwości zmian dokonywanych od roku 2017 r. przez ówczesną władzę ustawodawczą i wykonawczą, wykraczających poza sam fakt uzyskania nominacji na urząd sędziego sądu powszechnego z udziałem niekonstytucyjnie ukształtowanej Krajowej Rady Sądownictwa. Zaliczyć należy do nich w szczególności: a) przyjęcie przez sędziego X. Y. w dniu 5 grudnia 2017 r. funkcji wizytatora ds. karnych w Sądzie Okręgowym w Suwałkach na okres czterech lat, powierzonej mu przez Prezesa Sądu Okręgowego w Suwałkach X.1 Y.1, mianowanego w trybie art. 17 ustawa z dnia 12 lipca 2017 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2017 r., poz. 1452), a więc na podstawie przepisów dających ówczesnemu Ministrowi Sprawiedliwości kompetencję (przez okres 6 miesięcy od wejścia tej ustawy w życie) do odwoływania, w drodze dyskrecjonalnych decyzji, prezesów i wiceprezesów sądów powszechnych i równie dyskrecjonalnego ich powoływania; b) akces w 2018 r. na stanowisko sędziego w Izbie Dyscyplinarnej przy Sądzie Najwyższym (zgłoszenie kandydatury w postępowaniu związanym z ogłoszeniem przez Prezydenta RP, M.P. z 2018 r., poz. 633), a więc organie niekonstytucyjnym, powołanym przez władzę wykonawczą m.in. w celu ścigania sędziów opierających się podporządkowaniu sądownictwa woli politycznej; c) przyjęcie powierzonej mu Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości X.2 Y.2 funkcji sędziego sądu dyscyplinarnego przy Sądzie Apelacyjnym w Białymstoku na okres sześciu lat, w oparciu o przepisy znowelizowanej u.s.p. (art. 108 u.SN), która zniosła dotychczasowy losowy system wyznaczania sędziów do składów sądów dyscyplinarnych spośród wszystkich sędziów danego sądu apelacyjnego; d) przyjęcie w lutym 2019 r. funkcji Zastępcy Przewodniczącego II Wydziału Karnego Sądu Okręgowego w Suwałkach na okres do dnia 10 lutego 2022 r.; e) zgłoszenie w 2019 r. przez sędziego swojej kandydatury na jedno wolne stanowisko sędziego sądu apelacyjnego w Sądzie Apelacyjnym w Białymstoku (ogłoszone w M.P. z 2019 r., poz. 698), w toku którego postępowania Kolegium Sądu Apelacyjnego w Białymstoku

zaopiniowało sędziego X. Y. 1 głosem „za”, przy braku głosów „przeciw” i 4 głosach „wstrzymujących”, a Zgromadzenie Ogólne Sędziów Apelacji Białostockiej na posiedzeniu w dniu 25 listopada 2019 r. podjęło uchwałę o wstrzymaniu się z opiniowaniem kandydatów na wolne stanowiska sędziowskie; f) przyjęcie od dnia 1 czerwca 2021 r. od Prezesa Sądu Apelacyjnego w Białymstoku delegacji do pełnienia obowiązków sędziego w Sądzie Apelacyjnym w Białymstoku na okres jednego roku; g) zgłoszenie w okresie delegacji własnej kandydatury na jedno wolne stanowisko sędziego Sądu Najwyższego w Izbie Karnej (ogłoszone w M.P. z 2021 r., poz. 392); h) przyjęcie od Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości X.4 Y.4 delegacji do pełnienia obowiązków sędziego w Sądzie Apelacyjnym w Białymstoku na okres od dnia 1 września 2022 r. do dnia 28 lutego 2023 r.; i) zgłoszenie się w 2022 r. sędziego X. Y. do konkursu na jedno wolne stanowisko sędziego sądu apelacyjnego w Sądzie Apelacyjnym w Białymstoku (ogłoszone w M.P. z 2022 r., poz. 844) i powołanie na to stanowisko po uzyskaniu na posiedzeniu plenarnym KRS 13 głosów „za”, przy braku głosów „przeciw” i „wstrzymujących”.

Suma tych okoliczności prowadzi do stwierdzenia, jak wskazano w wyroku SN w sprawie IV KK 470/24, „że znalazł się on od roku 2017 w gronie tych sędziów, których ówczesna władza, zwłaszcza wykonawcza, obdarzała zaufaniem większym niż innych, którzy legitymowali się podobnymi osiągnięciami zawodowymi i stażem orzeczniczym.” Sędzia X. Y. nie tylko przyjmował określone funkcje od osób w ścisły sposób powiązanych z ówczesnym Ministrem Sprawiedliwości (m.in. Prezes Sądu Okręgowego w Suwałkach X.1 Y.1, powołany na tę funkcję w nietransparentnej procedurze, czy Prezes Sądu Apelacyjnego w Białymstoku, a późniejszy sędzia Izby Dyscyplinarnej, X.3 Y.3, X.2 Y.2, X.4 Y.4), lecz przede wszystkim decydując się na kandydowanie do Izby Dyscyplinarnej przy Sądzie Najwyższym, która już w tym czasie, w powszechnej opinii środowisk prawniczych, w tym sędziowskich, oceniana była jako sprzeczny z Konstytucją RP sąd o charakterze specjalnym, mający realizować – poprzez postępowania dyscyplinarne – politykę władzy wykonawczej wobec sądów i sędziów, co potwierdziła późniejsza praktyka orzecznicza tego organu, a co ostatecznie znalazło swoje odzwierciedlenie w orzecznictwie tak

legalnych Izb Sądu Najwyższego, jak i organów międzynarodowych, dawał jawny wyraz akceptacji dla działań władzy wykonawczej destrukcyjnych dla niezawisłości sądów i niezależnego działania władzy sądowniczej. To właśnie, a nie tylko sam fakt uzyskania ostatecznej akceptacji niekonstytucyjnej Krajowej Rady Sądownictwa, w konkursie do najwyższego w hierarchii sądów powszechnych sądu i w którym nie miał nawet kontrkandydata, w odbiorze zewnętrznym prowadzi do wniosku, że w niniejszej sprawie doszło do zmaterializowania się uzasadnionych wątpliwości, odnośnie do instytucjonalnej bezstronności wskazanego sędziego – do którego to kryterium nawiązano na wstępie niniejszych rozważań – i przełamania zasady domniemania niezawisłości i bezstronności wynikających z okoliczności powołania tej osoby na urząd sędziego sądu wyższego rzędu w procedurze z udziałem niekonstytucyjnego organu.

Powyższe musiało skutkować uchyleniem zaskarżonego wyroku w całości. Przy ponownym rozpoznaniu apelacji Sąd Apelacyjny w Białymstoku podejmie czynności pozwalające na uniknięcie uchybienia, które stało się przyczyną wydania przez Sąd Najwyższy wyroku kasatoryjnego.

Z powyższych względów orzeczono jak w sentencji.

[J.J.]

Jarosław Matras

Jerzy Grubba

Paweł Wiliński